

Michael Hudson: Destiny of Civilization: Finance Capitalism, Industrial Capitalism and Socialism (Amazon, 2022)

*(könyvismertetés, **Botos Katalin** kommentárjaival)*

Michael Hudson új könyvének címe: A civilizáció sorsa: pénzügyi kapitalizmus, ipari kapitalizmus és szocializmus. A könyv megmagyarázza, hogy az Egyesült Államok és más nyugati gazdaságok miért veszítették el korábbi lendületüket: egy szűk járadékos (a jövedelmeket kisajátító) osztály szerezte meg az irányítást, amely hatalmát arra használja, hogy az egyre inkább eladósodott és magas költségű munkaerő és ipar jövedelmét elszívja. Az amerikai dezindusztrializáció betegsége abból ered, hogy az ipari termelés költségeit felduzzasztották azok a pótlólagos költségek (industrial production being inflated by the economic rents), amelyeket az uralkodó osztály kisajátít a pénzelvű monopolkapitalizmus rendszerében, amely most az egész Nyugaton dívik. A könyv elmagyarázza, hogy az amerikai-kínai konfliktust miért nem lehet egyszerűen két ipari rivális közötti piaci versenynek tekinteni. Ez egy szélesebb körű konfliktus a különböző politikai-gazdasági rendszerek között – nem csak a kapitalizmus és a szocializmus között, hanem az ipari gazdaság és a pénzgazdálkodásra épülő járadékos gazdaság (financialized rentier economy) logikája között –, amely egyre inkább függ a külföldi támogatástól és kizsákmányolástól, miközben a saját hazai gazdasága elsorvad.

Hudson professzor a klasszikus politikai gazdaságtan újjáélesztésére törekszik a neoklasszikus ellenforradalom megfordítása érdekében.

Az alábbiakban Hudson könyvének egy ismertetését (annak lefordított szövegét) kommentálom, piros betűkkel beleírva megjegyzéseimet az eredeti ismertető szövegébe.

Pepe Escobar könyvismertetése:

A közgazdász Michael Hudson legutóbbi könyvében a szocializmust és a pénzügyi kapitalizmust állítja szembe, és részekre szaggatja az 1 % által ránk erőltetett „álomcivilizációt”.

Hudson szerint a globális gazdaság sürgős átalakítására van szükség Mondanivalója bizonyára felborzolja az amerikai kedélyeket.

Michael Hudson, a világ egyik vezető független közgazdásza: *A civilizáció sorsa: pénzügyi kapitalizmus, ipari kapitalizmus, vagy szocializmus* című könyvével vitathatatlanul kiváló kézikönyvet adott a kezünkbe arról, hogy hol tartunk, kik is a főnökök, és hogy vajon megkerülhetjük-e őket. Ugorjunk egyenesen a közepébe. Hudson a "fogd a pénzt és fuss" ethosz elemzésével kezdi, kiegészítve az iparosítás leépülésével, mivel az amerikai vállalati bevételek 90 százalékát "részvény-visszavásárlásokra és osztalékfizetésekre fordítják, hogy támogassák a vállalatok részvényárfolyamát". **Több munkámban hivatkoztam erre a gyakorlatra.** Ez jelenti a "pénzügyi kapitalizmus" politikai stratégiájának csúcspontját: "a közszféra elfoglalása és a monetáris és banki hatalom átcsoportosítása" a Wall Streetre, a londoni City-be és más nyugati pénzügyi központokba. **Igen: a Main Streetről a Wall Streetre került az irányító magaszt.**

A Globális Dél könnyen felismeri a birodalmi modus operandit: "Az amerikai katonai és pénzügyi imperializmus stratégiája az, hogy kliens oligarchiákat és diktatúrákat telepít, és a szövetségeseket rákényszeríti, hogy csatlakozzanak a kijelölt ellenfelek elleni harchoz azáltal, hogy nem csak a birodalom háborús ("védelmi") költségeit támogatják, hanem még a birodalmi nemzet hazai kiadási programjait is."

Ez az Oroszország és Kína által szorgalmazott többpólusú világ ellentéte. Röviden, **a jelenlegi „hidegháború 2.0-t” alapvetően az USA-központú pénzügyi kapitalizmus vívja a járadékos oligarchák támogatásával a szélesebb körű önállóságot és hazai jólétet kiépíteni kívánó nemzetek ellen".**

Hudson bölcsen emlékeztet bennünket Arisztotelészre, aki szerint a pénzemberek érdeke, hogy hatalmukat a társadalom egésze ellen

fordítsák: "A pénzügyi osztály történelmileg a birodalmak legfőbb haszonélvezője volt azáltal, hogy behajtóként működött".

Így kikerülhetetlenül a világ feletti fő birodalmi befolyásolási eszköznek, az igazi "elmaradottság elleni stratégiának" pénzügyi jellegűnek kellett lennie: az IMF nyomásának instrumentalizálása, hogy "az állami infrastruktúrát privatizált monopóliumokká alakítsák, és a 20. századi, munkás-párti reformokat visszafordítsák" a hitelek hírhedt "feltétel rendszerén"(conditionality) keresztül. **Megtapasztaltuk. Bemutattam.** Nem csoda, hogy az 1961-ben Belgrádban 120 nemzet és 27 megfigyelő részvételével megalakult El nem kötelezettek mozgalma (NAM) akkora fenyegetést jelentett az USA globális stratégiájára nézve. Ez utóbbi etnikai háborúk sorával és a színes forradalmak korai előidézésével vágott vissza – futószalagon gyártva a diktatúrákat, Suhartótól Pinochetig.

A tetőpont egy kataklizmikus houstoni összejövetel volt 1990. december 19-én, amely a Szovjetunió felbomlását "ünnepelte". Hudson emlékeztet bennünket arra, hogy az IMF és a Világbank "tervet készített Oroszország vezetői számára, hogy megszorításokat vezessenek be és ajándékozzák el vagyonukat – nem számított, kinek - egy "sokkterápiás" hullámban, hogy a szabad vállalkozás állítólagos varázslata mindenki számára neoliberais szabadságot teremtsen". **Ezt mi magyarok, kiválóan megtapasztaltuk.**

Elveszve az adósság római pusztaságában

Nagymértékben az 1990-es évek Oroszországnak megerősökölása és kifosztása iránti nosztalgia táplálja azt, amit Hudson Új Hidegháborúként definiál, ahol a **dollárdiplomáciának minden külföldi gazdaság felett meg kell erősítenie az irányítást. Az Új Hidegháborút nem csak Oroszország és Kína ellen vívják, "hanem minden olyan ország ellen,**

amely ellenáll a privatizációnak és a pénzügyesítésnek az USA szponzorálásával".

Ezt is aláírhatom 100%-ig

Hudson emlékeztet minket arra, hogy Kína politikája "majdnem ugyanazt az utat követte, mint az amerikai protekcionizmus 1865 és 1914 között – állami támogatás az iparnak, jelentős állami tőkebefektetések... és szociális kiadások az oktatásra és az egészségügyre, a munkaerő minőségének és termelékenységének javítása érdekében. Ezt nem nevezték marxizmusnak az Egyesült Államokban; egyszerűen ez volt a logikus módja annak, hogy az iparosításra egy széleskörű gazdasági és társadalmi rendszer részeként tekintsenek". Ez lett volna egy lehetséges út a magyar rendszerváltáskor is. Ez nemcsak hogy nem zárja ki a magántulajdont, ellenkezőleg, az állami tőkebefektetések és kiadások segítik a vállalkozásokat. Valójában, ha a magyar rendszerváltás nem a reformkommunistákkal való szakítás jegyében ment volna végbe, valami ilyesmi körvonalazódott volna. Az ádáz antikommunista szövegek, főleg az SZDSZ részéről, csak arra voltak jók, hogy a baloldali reformereket kiszorítsák a politikából... Ellenséggé tették – , kivéve, ha velük, a liberálisokkal – összeálltak. Csak nehogy a nemzeti liberálisokkal álljanak össze.... Az SZDSZ szétrobbantotta az ilyen koalíció lehetőségét, Pozsgaistul együtt. Viszont a reformkommunisták jó része a gazdasági hatalomban nagyon is benne maradt, pontosabban, bele került. Segédkeztek a kozmopolitizmusnak, „országunkat egy lóért!” – jelszóval...**Maguk lettek nálunk az 1%**. Legalább is, az elmúlt 10 évig.

De aztán (visszatérek itt, a nyugati könyvismertető szövegére...) a pénzügyi- vagy kaszinó-kapitalizmus lendületet vett, és az amerikai gazdaságban főként "agrárgazdasági többletek, valamint a (nagyraoszt a katonai kutatás melléktermékeként kifejlesztett) információs technológia, a katonai hardver és a gyógyszeripari szabadalmak (a kutatás finanszírozására szolgáló állami pénzekre alapuló) bázisán monopóliumokat hozott létre, amelyek képesek a monopol hasznot kivenni, miközben offshore bankközpontok használatával nagyrészt adómentessé teszik magukat".

Ez a jelenlegi Birodalmi Állam: csak "a járadékos osztályára és a dollárdiplomáciára" támaszkodik, a jólét pedig az intézményes elit legfelső egy százalékában összpontosul. Ennek elkerülhetetlen következménye, hogy az amerikai diplomácia illegális, egyoldalú szankciókat vet ki Oroszországra, Kínára és bárki másra, aki szembeszáll a diktátumokkal.

Az USA gazdasága valójában a késő római birodalom béna posztmodern remake-je: "a mai globális járadékos-gazdaságban a túlélés érdekében a külföldi adókra van utalva". Vegyük bele az összefüggésbe az ingadozást a fogyatkozó ingyen ebéd és a teljes félelem között: "Ezért vette körül az Egyesült Államok 750 katonai bázissal Euráziát".

Élvezetes módon Hudson visszamegy a 3. század végi Lactantiushoz, aki a római birodalmat az Isteni Intézményekben írta le, hogy hangsúlyozza a párhuzamokat az amerikai változattal:

"A sokak leigázása érdekében a kapzsiak elkezdtek kisajátítani és felhalmozni az élethez szükséges javakat, és szorosán elzárva tartani őket, hogy ezeket a javakat maguknak tartsák meg. Nem az emberiségért tették ezt (ami egyáltalán nem volt bennük), hanem azért, hogy kapzsiságuk és fősvénységük termékeként mindent felhajtsanak.

Az igazságosság nevében méltánytalan és igazságtalan törvényeket hoztak, hogy a sokaság hatalmával szemben szentesítsék lopásaikat és kapzsiságukat. Ily módon éppúgy hasznot húztak a hatalomból, mint a fegyverek erejéből vagy a nyílt gonoszságból."

Szocializmus vagy barbárság

Hudson tömören megfogalmazza a világ előtt álló központi kérdést: "a pénzt és a hitelt, a földet, a természeti erőforrásokat és a monopóliumokat privatizálják-e és koncentrálnak-e egy járadékos oligarchia kezében, vagy az általános jólét és növekedés előmozdítására használják. Ez alapvetően a pénzügyi kapitalizmus és a szocializmus mint gazdasági rendszer közötti konfliktus".

Hudson nem tudja, hogy Kelet-Európában miként cseng, mit jelent ez a szó: szocializmus. Ez sajnos, **összemosódik a diktatórikus kommunizmussal, és** ezért idegenkedést szül. Pedig ami e fogalomból a közjó érvényesítését jelenti –akár a keresztényszociális mozgalmakban is – , az bizony támogatható gondolat lenne akár ma is. De ilyen megnevezéssel: hogy „szocializmus”, Kelet-Európában nem lesz szimpatikus. Ellenérzést szül.

A harc előmozdítására Hudson **egy járadék-ellenes programot javasol**, amely a Globális Dél végső tervezete kellene, hogy legyen a felelős a fejlődéshez: **a természeti monopóliumok állami tulajdonba vétele; a kulcsfontosságú alapvető infrastruktúra állami kézben tartása; nemzeti önellátás – döntően a pénz- és hitelteremtés terén; fogyasztó- és munkavédelem; tőkekontroll – a hitelfelvétel vagy az adósságok devizában történő denominálásának megakadályozása; a meg nem dolgozott jövedelmek, például a gazdasági járadékok megadóztatása; progresszív adózás; földadó ("megakadályozza, hogy a föld növekvő bérleti értékét a bankok hitelért elzálogosíthassák, hogy feljebb tornázzák**

az ingatlanárakat"); a gazdasági többlet felhasználása tárgyi tőkeberuházásokra; és nemzeti önellátás az élelmiszerek terén.

Ezen gondolatok tényszerű felvetése szerintem nagyon is helyes. Igen nagy részével e felvetéseknek **részletesen foglalkoztam** az elmúlt tíz évi munkásságomban, Botos Jóskával együtt.

Mivel Hudson úgy tűnik, hogy mindent górcső alá vett, a könyv végére egyetlen átfogó kérdés maradt bennem. Azt kérdeztem tőle, hogy hogyan elemzi az Eurázsiai Gazdasági Unió (EAEU) és a kínaiak – illetve a későbbiekben Oroszország és Kína – közötti jelenlegi vitákat, amelyek alkalmasak lehetnek egy alternatív pénzügyi/valutáris rendszer kialakítására. El tudják-e adni az alternatív rendszert a bolygó nagy részének, miközben kitérnek a birodalmi pénzügyi zaklatások elől?

Éppen most foglalkoztat a valutáris elkülönülés kérdése Kína és a z USA-dominálta nemzetközi rendszer között.

A szerző ténylegesen feltette ezt a kérdést Hudsonnek. S mint a továbbiakban írja, Hudson volt olyan kegyes, hogy egy egész könyvfejezet összefoglalójának tekinthető válasszal válaszoljon:

*"Ahhoz, hogy sikeres legyen, minden reformnak a rendszer egészére kell kiterjednie, nem csupán egyetlen részre. **Napjaink nyugati gazdaságai finanszírozódtak, a hiteltermelést magánkézben hagyva** – hogy azt az ipari gazdaság rovására pénzügyi haszonszerzésre használják fel... Ez a cél lepraként terjedt el egész gazdaságokban – a kereskedelmi mintákban (**függőség az amerikai mezőgazdasági és olajexporttól, valamint az IT-technológiától**), a munkaügyi kapcsolatokban (szakszervezet-ellenesség és megszorítások), **a földbirtoklásban (külföldi tulajdonú ültetvényes mezőgazdaság** a hazai önellátás és az élelmiszertermelés önellátása helyett), és magában a*

gazdaságelméletben (a pénzügyeket a GDP részeként kezelik, nem pedig a munka és az ipar jövedelmét egyaránt elszívó rezsiként). "

Hudson arra figyelmeztet, hogy "ahhoz, hogy az Egyesült Államok és a szövetségesei által támogatott rabló pénzügyi kapitalizmus dinamikájából kiszabaduljanak, a külföldi országoknak önellátónak kell lenniük az élelmiszertermelés, az energia, a technológia és más alapvető szükségletek terén". Ehhez az amerikai "szabadkereskedelem" és a még nacionalistább "tisztességes kereskedelem" alternatívájára van szükség (amely az USA tulajdonában lévő ipar minden külföldi konkurenciáját "tisztességtelennek" minősíti). Ehhez az IMF, a Világbank és az ITO (amelyből Oroszország épp most lépett ki) alternatívájára van szükség. És sajnos, egy alternatíva katonai koordinációt is igényel, mint például az SCO [Sanghaji Együttműködési Szervezet], hogy megvédjen az USA-központú pénzügyi kapitalizmus militarizálódásától."

Hudson lát némi napfényt a jövőre nézve: "Ami az Ön kérdését illeti, hogy Oroszország és Kína el tudja-e 'adni' ezt a jövőképet a Globális Délnek és az eurázsiai országoknak, ez a nyár végére sokkal könnyebben megválaszolhatóvá válhat. A NATO ukrajnai háborújának egyik fő (nem szándékos) mellékterméke az energia- és élelmiszerárak (és a szállítási árak) meredek emelkedése. Ez számos globális déli és egyéb ország fizetési mérlegét éles deficitbe fogja taszítani, ami válságot okoz, mivel esedékessé válik a dollárban denominált adósságuk a kötvénytulajdonosokkal és a bankokkal szemben."

A globális dél nagy része számára a legfontosabb kihívás a fizetéseképtelenség elkerülése:

"Az amerikai kamatemelés nemcsak az euróval és a japán jennel szemben emelte a dollár árfolyamát, hanem a globális déli és más országokkal szemben is. Ez azt jelenti, hogy jövedelmükből és exportbevételeikből sokkal többet kell fizetniük a külföldi

adósságszolgálatra – és csak úgy kerülhetik el a fizetéseképtelenséget, ha élelmiszerben és olajban nélkülözni fognak. Mit fognak tehát választani? Az IMF felajánlhatja, hogy SDR-eket hoz létre, hogy fizetni tudjanak – még jobban beleszaladva a dolláralapú adósságba, alávetve magukat az IMF megszorító terveinek és annak a követelésnek, hogy még több természeti erőforrásukat, erdejüket és vizüket adják el."

Hogyan szabaduljunk meg a dolláralapú adósságtól?

"Egy kritikus tömegükre van szükség. Ez nem állt rendelkezésre az 1970-es években, amikor először beszéltek az Új Nemzetközi Gazdasági Rendről. De ma már életképes alternatívává válik, köszönhetően Kína hatalmának, Oroszország erőforrásainak és a szövetséges országok, például Irán, India és más kelet-ázsiai és közép-ázsiai országok erőforrásainak. Tehát gyanítom, hogy egy új világgazdasági rendszer van kialakulóban. Ha ez sikerrel jár, az elmúlt évszázad – az első világháború vége és az általa hagyott zűrzavar óta – a történelem hosszú kitérőjének fog tűnni, most visszatérve ahhoz, ami a klasszikus közgazdaságtan alapvető társadalmi eszményének tűnt: a piachoz, amely mentes a bérleti díjat lefölöző földesuraktól, a monopóliumoktól és a ragadozó pénzügyektől."

Hudson azzal zárja, hogy megismétli, miről is szól valójában az új hidegháború:

"Röviden: két különböző társadalmi rendszer konfliktusáról van szó, amelyek saját filozófiájával rendelkeznek a társadalmak működésére vonatkozóan. Vajon a New York-i központú neoliberális pénzügyi központok döntik el a kérdéseket, amelyeket a washingtoni neokonok támogatnak, vagy pedig az a fajta szocializmus alakul ki, amelyet a 19. század vége és a 20. század eleje elképzelt – egy "piac", sőt, egy járadékosoktól mentes társadalom? A természetes monopóliumokat, például a földet és a természeti erőforrásokat szocializálják és a hazai

növekedés és a lakhatás finanszírozására használják, vagy a pénzügyi érdekeltségekre hagyják, hogy a bérleti díjakat kamatfizetésekké alakítsák, amelyek a fogyasztói és üzleti jövedelmeket emésztik fel? És legfőképpen: a kormányok saját pénzt fognak-e teremteni és irányítani a banki tevékenységet a hazai jólét előmozdítása érdekében, vagy hagyják, hogy a magánbankok (amelyek pénzügyi érdekeit a központi bankok képviselik) átvegyék az irányítást a nemzeti kormányoktól?"

Erről is írok legutóbbi cikkeimben...

Bp, 2022. júl. 13.

Botos Katalin